

Blóðgjöf

Í FRAMHALDI af umræðunni um **transfusion** í síðasta pistli sendi Soili H. Erlingsson, læknir í Blóðbankanum, tölvupóst og sagðist lengi hafa notað íslenska heitið **blóðgjöf** um **blood donation**, en **blóðinnngjöf** um **hemotransfusion**. Það bætist þá í hóp þeirra sem tilgreind voru: **blóðgjöf**, **blóðfærsla** og **blóðveita**. Íslensk orðabók Eddu birtir tvær skýringar með flettunni **blóðgjöf**: *það að láta taka úr sér blóð til að gefa öðrum manni; það að gefa sjúklingi blóð*.

Spaugari í læknastétt, sem ekki vildi láta nafns getið, hringdi og setti fram þá skoðun að heitið **blóðgjafi** hlyti einnig að hafa tvær merkingar: *sá sem gefur sitt eigið blóð* og *sá sem gefur sjúklingi blóð úr öðrum*. Fjölmarginir heilbrigðisstarfsmenn væru því „blóðgjafar“ án þess nokkru sinni að gefa sitt eigið blóð. Þá vildi hann vekja athygli á að orðið **gjöf** væri mest notað um hlutinn sem gefinn er, til dæmis **afmælisgjöf**, en einnig um það að gefa, samanber orðasambandið *að taka fé á gjöf*. Öðru máli gegndi um orðið **blóðgjöf**, það væri eingöngu notað um það að gefa blóð. *Þannig eigi ekki að segja að sjúklingur fái blóðgjöf, heldur að hann fái blóð*. Þessu er hér með komið á framfæri.

Blóðhlutar

Þá vildi Soili vekja athygli á því að sjúkdómar, sem smitast við **blóðgjöf**, geta alveg eins smitast við **blóðhlutagjöf**, það er þegar gefið er **rauðkornapýkkni**, **blóðflagnapýkkni** eða **plasma**. Hún gaf til kynna að aðvaranir sem tilgreina smithættu aðeins þannig: „Getur smitast við blóðgjöf“, ættu að vera þannig: „Getur smitast við blóð- eða blóðhlutagjöf.“

Blóðeitrun

Porkell Jóhannesson, prófessor emeritus, sendi tölvupóst og sagði orðið **blóðeitrun**, sem heiti á **sepsis**, hafa unnið sér slíka hefð í málinu að erfitt væri að berjast gegn því. Undirritaður hélt enn fram heitinu **sýklasótt** og benti á að orðið **blóðeitrun** væri úr sér gengið og oft ranglega notað – af leikmönnum og jafnvel læknum – til dæmis þegar rauð strík sæjust út frá bólgustað. Slíkt nefndu leikmenn gjarnan blóðeitrun. Þar væri þó á ferðinni **bráð eítillæðabólga**, **lymphangitis acuta**, en ekki eiginleg blóðsýking, hvað sem síðar yrði.

Undirritaður skorar nú á lækna að leita uppi umræðuna um **sepsis** í íðorðapistlum númer 62-64 og skoða allar tillögurnar. Þetta efni er að finna á vefsíðum Læknablaðsins undir fyrirsögninni **Fylgirit**, nánar tiltekið í fylgiriti 41. Umræða hefur næsta lítil orðið og kominn er tími til að taka afstöðu.

Svæsni

Þýðandi nokkur hafði samband til að fá álit á tillögu sinni að þýðingu á læknisfræðilegu orðasambandi í

lögum texta. Hann var meðal annars að fást við þýðingu úr ensku þar sem fyrir komu orðin: „the severity of her symptoms was such that she could not stay still.“ Nú hafði honum komið í hug að nota orðið **svæsni** í þýðingu sinni og segja: „svæsni einkenna hennar var slík að hún gat ekki verið kyrr.“ Undirritaður lagðist þegar gegn þessu, með þeim rökum að þarna væri komið enn eitt dæmið um nafnorðanotkun enskunnar, sem ekki ætti að yfirfæra á íslensku. Betur færi á að segja: „einkenni hennar voru það mikil að hún gat ekki verið kyrr.“ Þá sagðist undirritaður vera efins um að orðið **svæsni** væri til í íslensku. Byggðist það á uppflettingu í Ensk-íslenskri orðabók Arnar og Örlygs. Þar eru þýðingar fyrir nafnorðið **severity** tilgreindar þannig: 1. *strangleiki*, *harka*, *harðneskja*; *vægðarleysi*. 2. *alvara*. 3. *látleysi*. 4. *strangasta nákvæmni*.

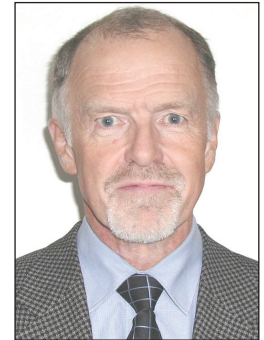
Undrun undirritaðs varð því mikil þegar í ljós kom að Íslensk orðabók Eddu birtir nafnorðið **svæsni** með lýsingunni: *það að vera svæsinn*. Þá var einnig til gamans flett upp í Samheitaorðabókinni og – viti menn! – **svæsni** birtist einnig þar. Tilgreind eru samheitin *ákafi*, *ofsi*, *ofstæki*, *æsingur*, *öfgar*. Í Orðsifjabók Ásgeirs Blöndal Magnússonar er **svæsni** sagt merkja *ákæfð*, *ofsi*, *ofstæki*. Uppruni er ekki fullljós, en lýsingarorðið **svæsinn** er að minnsta kosti frá 18. öld og hefur líklega upprunatengsl við norsku. Nú má spyrja hvort not séu fyrir nafnorðið **svæsni** í læknisfræði?

Brjóstmyndataka

Baldur Sigfússon, röntgenlæknir hjá Krabbameinsfélaginu, hringdi og sagðist vilja gera greinarmun á brjóstmyndatöku sem færi fram hjá einkennalausum konum vegna hópleitar eða skimunar og þeirrar sem færi fram vegna einhverra einkenna eða merkja um meinsemd í brjósti. Fyrri myndatakan er nefnd **screening mammography** á ensku en sú síðari **clinical mammography** eða **diagnostic mammography**. Undirrituðum fannst liggja beint við að sú fyrri nefndist þá **skimunar(brjóst)myndataka** og sú síðari **greiningar-(brjóst)myndataka**. Svigarnir tákna að sleppa megi orðhlutanum **brjóst** þegar ljóst er hvað við er átt.

Skima

Baldur gerði um leið athugasemd við þann sið að tala um að **skima fyrir** einhverju, hann vildi halda sig við eldri málvenju um að **skima eftir** einhverju. Undirritaður tók undir þetta en fann svo í Íslenskri orðabók að báðar samsetningarnar væru fullgildar. Sögnin **skima** merkir: 1 *líta í kringum sig*, *skyggvast um*, *horfa*. 2 *(um bát, sleða eða þ.h.) geiga frá beinni stefnu*, *stefna til hliðar*. 3 *leita kerfisbundið með rannsóknnum eða prófunum (að e-u óæskilegu eða óeðlilegu)*, *skoða lauslega (í leit að e-u)*.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is

Jóhann Heiðar er læknir á Landspítala Hringbraut.